

AZ EMBER VADSÁGÁRÓL ELŐSZÓ

LACZKÓ SÁNDOR

Az agresszió minden bizonnyal korunk egyik központi problémája. Miközben állandó tapasztalatunk a legkülönbözőbb módokon történő megmutatkozása, mintha mégsem tudnánk mit kezdeni vele. Általa és benne az emberi vadság nyilvánul meg, amely – úgy tűnik – ellenáll minden megszelídítési kísérletnek.

Rárontani, rátámadni a másokra és sérelemokozás által előnyre tenni szert, talán valóban ösztönös és megfélékezhetetlen szükséglete az embernek. Az erő alkalmazása ugyanakkor – az agresszor számára bármennyire is hatékony és előnyös hatalmi eszköz –, végtelenül nagy károkat képes okozni, mert kiiktatja az emberi természet kooperációs késztetéseit. Általa a gyűlölet, az elutasítás, sőt olykor a másik megsemmisítésének a vágya és aktusa válik meghatározóvá, a megbocsátani és elfogadni képes felebaráti szeretet helyett. Ha az agresszió, az erőszak, a rárontás és támadás, a fájdalom- és sérelemokozás válik a domináns identitás- és társadalomformáló tényezővé, akkor az emberi természet kölcsönös előnyöket biztosító sajátossága, vagyis kooperációs hajlam vesztésre van ítélve.

Olvasatunkban mi más lenne az agresszió, mint az emberi vadság megnyilvánulása. Az agresszor ártani, fájdalmat és veszteséget akar okozni a másoknak. Egy vélt vagy valós előny érdekében, annak kárára és sérelmére kíván cselekedni. Indulatai fogságában igyekszik kiiktatni, sőt szélsőséges esetben egyenesen megsemmisíteni a kellemetlen másikat. Ezzel az eszközzel, sokszor annak nagyon súlyos változatával, szívesen él az ember, mondhatni természetéhez tartozik. Az identitás sérelmei könnyedén válnak az emberi vadság mozgatóerőivé. Az elidegenedett otthontalanság miatt érzett frusztráltság okának másokra projektálása egyenesen az emberi psziché alapművelete. Létezhet-e minderre megoldás? Képesek vagyunk-e nagyobb empátiára ahhoz, hogy ne lehessen meghatározó a bennünk és másokban megnyilvánuló agresszió? Hogyan hozható helyzetbe az önmagunk és a másik megértésére és tekintetbe vételére alapozó kooperációs késztetés kölcsönös előnyrendszere? Kell-e, lehet-e megfélékezni az agressziót? Kell-e, lehet-e megszelídíteni az embert? Avagy eleve kudarca volna ítélve az ember minden megszelídítési kísérlete?

Legyen bár az agresszió velünk született ösztön, avagy a szocializáció során elsajátított viselkedési forma, mint irracionális indulati tényező, ártó

érzelem, frusztrációs tulajdonságjegy, vagy épen kártékony és bántó vadság, megértésre vár és dolgunk van vele. Főként, ha ez a megfékezhetetlen vadság olykor az ember teljes elaljasodáshoz vezet. Mint azt láttuk és látjuk, ha az ember identitása, hite és társadalmi környezete megengedi, (vagy egyenesen ösztönzi), minden szörnyűségre képes embertársaival szemben, s könnyedén menti fel önmagát a felelősség és a lekiismeret súlya alól. S ha mindez megtörténhet, mi magunk sem vagyunk, lehetünk ártatlanok.

Az agresszió, az emberi természetben megnyilvánuló vadság komplex jelenség tehát, amelyet éppen ezért a lehető legtágabb összefüggéseiben kell vizsgálnunk. Itt és most többre nem vállalkozhatunk.

* * *

Tanulmánykötetünkben az agresszió olykor félelmetes jelenségvilága képezi reflexióink tárgyát. Mint ahogyan a *Lábjegyzetek Platónhoz* című könyvsorozat eddigi kötetei esetében is tettük, mindössze 'lábjegyzeteket' kívántunk fűzni a meglehetősen régi keltezésű 'jelenség(ek)hez'. Vizsgálódásaink során annak igyekeztünk nyomába eredni, hogy milyen módon lehetséges az agresszió összefüggésrendszeréről teoretikusan (vagy éppen praktikusán), a probléma mindenkori aktualitását és mai relevanciáját is figyelembe véve értekezniük?

A *Lábjegyzetek Platónhoz* című konferencia- és könyvsorozat elindítását a fogalmak és problémák tisztázásának az igénye vezérelte. Olyan fogalmakat és problémákat igyekeztünk és igyekszünk 'lábjegyzetelni', amelyek első, mondhatni klasszikus megfogalmazásai az antikvitásban és/vagy egyenesen Platónnál gyökereznek, de amely fogalmak és problémák ma is jelen vannak életünkben és gondolkodásunkban, így a róluk szóló diskurzusok nem értek, nem is érhetek véget. A konferencia- és könyvsorozat Whiteheadtól kölcsönzött címe ugyan Platónra utal, de egyúttal a kutatások minden korra és a filozófiával rokon tudásterületekre történő kiterjesztésére is ösztönöz bennünket.

A *Lábjegyzetek Platónhoz: Az agresszió* című tanulmánykötet előzménye és egyben apropója az azonos címen a *Magyar Filozófiai Társaság* és az *SZTE BTK Filozófia Tanszéke* szervezésében Szegeden 2015. május 15-16-án megrendezett konferencia volt. Ám könyvünk jóval több, mint a konferencia előadásainak betűhív közlése. Részben azért, mert az ott elhangzott előadások jobbra vázlatos szövegei bővített terjedelemben és részletesebben kidolgozott formában látnak most napvilágot. Részben pedig azért, mert kötetünk több olyan tanulmányt is tartalmaz, amelyek felkérésünkre utólag születtek és előadás formájában nem hangoztak el a konferencián. Sőt előfordul az is,

hogy a konferencián elhangzott előadás írott változata az előadó kérésére nem került közlésre. Kötetünket tehát az agresszió problémájára koncentráló és reflektáló önálló tanulmánykötetnek, s nem pedig konferenciakiadványnak tekintjük.

Lábjegyzetek Platónhoz sorozatcímen immáron tizennegyedik alkalommal került sor tanévzáró konferenciára Szegeden. A rendezvénysorozat a *Magyar Filozófiai Társaság* évenként megrendezésre kerülő nagyrendezvénye, amelyen hazai és határokon túli előadók egyaránt részt vesznek. A sorban az első – a 2002-ben tartott –, *A szeretet* című konferencia előadásai nem jelentek meg nyomtatásban, míg *Az erény* (2003) című rendezvény kibővített, szerkesztett és gondozott anyaga képezte a *Magyar Filozófiai Társaság* és a *Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány* által közösen jegyzett, *Lábjegyzetek Platónhoz* című könyvsorozat 1. kötetét. Bár *A bűn* című (2004) rendezvény volt a konferenciasorozat harmadik állomása, az ott elhangzott előadások bővített és gondozott szövegeit a könyvsorozat 2-3. köteteként jelent meg, s ezzel szinkronba került a konferencia- és könyvsorozat sorszámozása. A konferenciasorozat 4., *A barátság* című (2005) rendezvényének anyaga egyben a könyvsorozat 4. köteteként látott napvilágot. Ezt követte *A lelkiismeret* című konferencia (2006), illetve annak tanulmánykötete a sorozat 5. köteteként, majd pedig *A gyűlölet* problematikája képezte a vizsgálódások tárgyát (2007), s egyben a könyvsorozat 6. kötetét. *Az igazságosság* címet viselő konferencia (2008) előadásainak kidolgozott anyaga a sorozat 7. köteteként jelentek meg, míg *A szabadság* címen rendezett konferencia (2009) kibővített tanulmányai a könyvsorozat 8. köteteként látott napvilágot, majd *Az akarát* című konferencia következett (2010), melynek részletes tanulmányai a sorozat 9. kötetében lettek kiadva. A 10. kötet *Az ész* címen az azonos című konferencia (2011) bővített anyagát tartalmazza. A 11. sorszámot viselő tanulmánykötet *A szerelem* címen jelent meg, magába foglalva az ezen a címen rendezett konferencia (2012) bővített anyagát. *A hazugság* című konferencia (2013) terjedelmes tanulmánykötetté összeállt és alaposan kidolgozott anyaga a sorozat 12. darabjaként jutott el az olvasókhöz. A könyvsorozat 13. köteté *A bizalom* című konferencia (2014) apropóján született tanulmányokat tartalmazza. Jelen tanulmánykötet pedig *Az agresszió* (2015) című konferencia apropóján született és részletesen kidolgozott tanulmányokat tartalmazza.

A kötet szerkesztése során az előző kötetekben már megszokott tematikus és időrendi, illetve problémátörténeti elrendezési módot alkalmaztuk. A szövegek jegyzetanyagát egységesítve, lábjegyzetként helyeztük el. Az idegen szavakat és a műcímeket kurziváltuk. Rövidebb idézeteket a szövegtestben, hosszabbakat pedig a szövegtestből kiemelve közöltünk.

Megköszönve a kötet szerzőinek a munkáját, abban a reményben tesszük közzé az agresszióról szóló tanulmánykötetünket, hogy 'lábjegyzeteink' számot tarthatnak az olvasók érdeklődésére.